

KYSYMYS ALKOHOLITUTKIMUKSEN SUUNNASTA

Alkoholipolitiikka-lehden 60-vuotisjuhlanumero (6/1995) on vaikuttava esitys. En tiedä, johtuuko se minusta vaiko lehdestä, mutta itselleni muistuiivat lukiessa mieleen 60-luvun parhaat Sosiologia-lehdet, Andre Gunder Frankin kehitysmaa-artikkelit ja monet muut sellaiset tekstit, jotka tuolloin synnyttivät omassa mielessäni syvää paradigmaattista pohdintaa. Minun pitää todella mennä lähes kolme vuosikymmentä taaksepäin, ennen kuin muistan suomenkielisessä sosiaalitieteellisessä aikakauslehdessä törmänneeni yhtä ajankohtaiseen ja yhteiskunnallisesti puhuttelevaan tekstiin kuin nyt juhlanumeroa lukiessa.

Sytä on kolme.

Ensimmäinen liittyy suomalaisen alkoholitutkimuksen perinteeseen, jossa viinanutkimus on – Jussi Simpuran sanoin – oikeastaan koko yhteiskunnan tutkimista pullon pohjan lävitse. Kun lähtökohta on tämä, alkoholipolitiikan ja -tutkimuksen murroksissa keskustellaan oikeastaan erilaisista yhteiskuntaa ja yh-

teiskuntatutkimusta koskevista peruskonseptioista. Tämä näkyy juhlanumerossa: lehden sisältämä keskustelu ylittää selvästi viinanutkimuksen rajat. Kysymys on siitä, miten ymmärretään 1990-luvun suomalainen yhteiskunta ja sosiaalitutkimuksen asema siinä.

Toiseksi ilmaisu on poikkeuksellisen tiivistä ja selkeää. Näkyy selvästi, kuinka Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen sitsi-kulttuuri, jossa esitelmöitsijät pakotetaan tiivistämään ilmaisuensa enintään viiteen minuuttiin (tai kahteen liuskaan), tuottaa hedelmää.

Tärkeintä kuitenkin on se, että lehdestä voi lukea kaksi selvästi erilaista vastausta yhteiskunnan ja sosiaalitutkimuksen luonnetta koskeviin peruskysymyksiin.

1.

Jos keskittyy Klaus Mäkelän kirjoituksen (Yhteiskunnallinen väkijuomakysymys eilen ja tänään) älylliseen tyyliin, tuntuu, kuin mikään ei olisi muuttunut 1960-luvun lopun jälkeen.

Samalla kun Mäkelä varoittaa suvaitsemattomuudesta, hän puolustaa ajattelua, jossa alkoholikysymys määritellään yhteiskunnalliseksi ongelmaksi: vasta tämän kautta asiat voivat nousta politiikan kohteiksi (s. 381).

Jäsentämis- ja tulkintaperustana on yhteiskunnallinen eriarvoisuus, luokkaperustaiset ja alueelliset jaot, joiden kasvu tulkitaan vakavamman kertaluokan ongelmaksi, ikään kuin ongelmien äidiksi (s. 382–383).

Sosiaalitieteellinen tutkimus on sitä, että edellistä kuvaavia empiirisiä tietoja jäsennetään jälkimmäistä koskevien näkökulmasta: alkoholin käyttöä ja sitä koskevaa keskustelua koskevia tietoja kerätään ja jäsennetään, ikään kuin ne toimisivat uudella tavalla eriarvoistuvan yhteiskunnan indikaattoreina (s. 378–382).

Tältä perustalta toivotaan eväitä alkoholipolitiikkaa koskevaan keskusteluun, jossa ”seurataan alkoholiohjelmien kehitystä” ja puolustetaan ongelmaisia ja tässä tarkoituksessa kehitetään

uusia, käyviä välineitä (s. 382).

Puuttuu vain puhe ”rakenteellisista reformeista” (joilla tähdätään ”eriarvoisuuden vähentämiseen”) ja paketti olisi täysin sama kuin hyvinvointivaltioprojektin alussa.

Historian ironiaa on, että tulokseksi syntyy osuvaa, kirkasta ja selitysvoimaista keskustelua 1990-luvun yhteiskunnan uusista ilmiöistä – uudesta alkoholilaista, alkoholimainonnasta, alkoholimatkailusta, julkisesta juopottelusta ja paikallises-ta alkoholipolitiikasta. On ainakin kaksi seikkaa, jotka erikseen perustelevat tätä osuvuutta.

Kuvaus 1990-luvun yhteiskunnasta ja väkijuomakysymyksestä ei ole kokonainen, mutta ei tämä ole haitta, päinvastoin. On ehkä totta, että elämme aikaa, jonka kuluessa suuret opit ja järjestelmät menettävät merkitystään. Tällaisessa tilanteessa Mäkelän ote on viisas: kerätään varovaisesti ja huolellisesti yksittäisiä empirisiä havaintoja, joita sitten pohditaan ja sovitellaan yhteen, ikään kuin kysymys olisi palapelistä, jonka kuvaa emme vielä tunne.

Otteensa pohjalta Mäkelä pääsee nopeasti kiinni uusiin yhteiskunnallisiin ja koihin ja eriarvoisuuksiin, alkaa kantaa huolta luokkerojen uudesta jyrkentymisestä ja yhdyskuntien alueellisesta eriytymisestä

(”seurauksena on alkoholi-haittojen entistä suurempi alueellinen keskittyminen ja kasautuminen”, s. 382) ja moralisoi hyväosaisten itsekkyyttä (”halpa reservityövoima joutaa olla humalassakin”, s. 382).

Jos vetää yhteen, on ikään kuin syntymässä olisi uudenlainen homologiasuhde vanhan 60-lukulaisen tyylin ja 1990-luvun uusimpien ongelmien välille. Ainakin 1990-luvun suomalaisessa yhteiskunnassa on vahva sosiaalinen perusta vanhalle, perinteiselle puheelle sosiaalisista ongelmista, rakenteellisista jaoista ja huono-osaisten puolustamisesta.

2.

Pekka Sulkusen ja Juha Partasen artikkeleissa (Alkoholipolitiikka kulutusyhteiskunnassa, s. 410–415, ja Me kaikki olemme raitiusliikkeen lapsia, s. 403–409) on ote toinen:

Lähtökohtana on teoreettinen konseptio yhteiskuntakokonaisuuden muutoksesta: olemme siirtyneet ”teollistuvasta yhteiskunnasta” ”kulutusyhteiskuntaan” (s. 410), kyse on ”uudesta historiallisesta vaiheesta” (s. 408), jossa ”yksilön on rakennettava itselleen oma elämäntyylinsä ja indentiteettinsä”, ”mikään ulkoinen auktoriteetti ei määrää”, ”tämä on hyvin vapaiden ihmisten yhteiskunta” (s. 408).

Tällaista ideaalityyppiä jäsennetään etsimällä siitä ”perusristiriita” (s. 414), joka nyt – 70-luvusta poiketen – ”läpäisee jokaisen meistä” (s. 413). Kun ihminen on yksin ja monessa mukana, ”ristiriidat kulkevat sekä työläisen että kapitalistin lävitse”. Tämä perusristiriita on ”sellainen, että se jakaa meidät kaikki kahteen tai useampaan osaan” (s. 414).

Sosiaalisia ongelmia ei kutsuta enää ongelmiksi vaan ”riskeiksi”, jotka liittyvät erilaisiin, vaihteleviin sovitte-lutilanteisiin. Tätä kautta kulutusyhteiskunnan käsite tuottaa keskustelua ”elämänhallinnasta” riskien ehkäisijänä ja selittäjänä.

Näkökulman lavennus elämismaailmaan, heimoistumiseen ja kulttuurisiin aineistoihin on aidosti arvokasta 60-luvun paljaaseen rakennenäkökulmaan verrattuna, mutta silti minun on vaikea varauksettomasti innostua tuloksesta. Huomaan huolestuvani siitä, että ote toistaa myös 70-luvun marxismin keskeiset ongelmat.

Perustavin kysymys liittyy teoreettisten ja empiristen elementtien keskinäiseen suhteeseen. On kuvavaa, ettei kumpikaan kirjoittaja edes yritä perustella teoreettista lähtökohtaansa empirisesti. Yksilöitymisen ja vapauden empirinen perustelu voisikin olla vai-

keaa, eikä vain 90-luvun halkeavassa Suomessa. Jopa teorian kantamuodon johtava kantaja Ulrich Beck jättää yksilöitymisteorian empiirisen totuusarvon avoimeksi ja kiistanalaiseksi (Beck 1994, 199). Toiselta puolen on vahvaa näyttöä sen puolesta, että kuvattu yhteiskuntateoria perustuu keskiluokan aatteellisen hybrisen katteettomaan yleistämiseen.

Käytännössä ongelma näkyy siinä, mikä on empiiristen elementtien asema tältä perustalta syntyvässä tutkimuskäytännössä. Kun tutkimus tematisoidaan sellaisen totaliteetin ja ”perusristriidan” näkökulmasta, joka ”läpäisee jokaisen meistä”, aineistojen asema on helposti heikko: niille jää illustraation ja kuvittajan asema (vrt. Sulkunen 1992). Kuvaavaa on, että Sulkunen artikkelissaan tarkastelee uusia alueellisia jakoja yksinomaan heimonäkökulmastaan viitaten postmoderneihin ”rituaalisiin ja emotionaalisiin yhteisökokemuksiin”. Pahimmat ongelma-alueet ovat kuitenkin syntyneet 90-luvulla, kun ihmiset on ensin lyöty ulos töistä ja sitten sijoitettu asuntonjonosta sinne, missä on tilaa, jolloin työttömyysaste on paikoin noussut yli 60 prosentin. Kysymys on raa’asta rakenteellisesta jasta.

Jos rakenteellisen näkökulman unohtaa, syntyy pu-

hetta, joka on aatteellisesti muodikasta ja poliittisesta kyvytöntä. Jos uusien huono-osaisten ongelmia jäsenetään ”elämänhallinnan” käsitteen näkökulmasta, ollaan hyvin lähellä sitä diskursiivista maailmaa, jossa toiset pystyvät hallitsemaan elämänsä, toiset eivät. Jos ongelmat liittyvät (niin kuin ”perusristriidan” näkökulmasta loogista on) siihen, että ”on paljon hoitamattomaa pahaa oloa” (s. 409), ollaan vain kivenheiton päässä siitä, että ratkaisuna on terapia ja inhimillinen kasvu (esim. AA-liikkeen lavennokset).

Tällaisella tyyllillä on omat ankkurinsa, mutta muualla kuin sosiaalisessa intressissä. Pohjana on – näin ainakin itse olen tulkinut – sellainen sosiologia-konseptio, jossa sosiaalitutkimus ymmärretään keskusteluksi yhteiskunnan kanssa. Kun aineistoina ovat tekstit, syntyy helposti tilanne, jossa sosiaalitutkimus ikään kuin viisastelee muiden puheista muita viisaammin. Tällä tavoin sosiaalitutkijat voivat yrittää erottautua erityiseksi säädiksi.

3.

Surullisinta lehdessä on kuitenkin se puolentoista sivun jakso, joka on otsikoitu Alkoholitutkimussäätiön apurahat 1995 (s. 441–442). Yhteensä 33:sta rahoitusta saavasta hankkeesta vain muutama poikkeus

ei liity joko yksilöön tai erilaisten ”heimojen” diskursiivisiin maailmoihin. Itse löysin kolme sellaista hanketta, joissa rakenteellinen ote ja empiirinen analyysi saattaisivat yhdistyä. Yksikään näistä ei koske modernia suomalaista yhteiskuntaa. Yksi hankkeista on kansainvälisesti vertailevaa oikeustiedettä, yksi väestötiedettä ja yksi kehitysmaatutkimusta.

Kaiken jälkeen nousee kaksi kysymystä:

Missä on se konkreettinen sosiaalitutkimus, joka liittyy 1990-luvun uusiin rakenteellisiin jakoihin? Eikö juuri nyt olisi aiheutta palata sellaisiin empiirisiin tutkimusasetelmiin, joista Pekka Kuusen väitöskirja on ehkä hienoin esimerkki?

60-luvun rakenteellinen näkökulma ja elämismaailmaa painottava kulttuurinen ote eivät kuitenkaan ole toistensa vastakohtia. Niiden välillä ei välttämättä ole edes ristiriitaa. Millaisia hankkeita mahtaisi syntyä, jos rakenteellinen näkökulma ja heimoistumistarkastelut yhdistettäisiin?

KIRJALLISUUS

Beck, Ulrich: The debate on the 'individualization theory' in today's sociology in Germany. In: Sociology in Germany. Development – institutionalization – theoretical disputes. Edited on occasion of the XIIth World Congress of Sociology and on behalf of the Committee

of the Deutsche Gesellschaft
für Soziologie by Bernhard
Schäfers. Soziologie, Special
Edition 3/1994. Journal of the

Deutsche Gesellschaft für So-
ziologie. Opladen 1994, p.
191–201

Sulkunen, Pekka: The new

European middle classes. Al-
dershot: Avebury, 1992.

MATTI KORTTEINEN

PSYKOLOGIA

31. vuosikerta

julkaisija: Suomen psykologinen seura

tilaushinnat: jäsentilaus 220 mk ja

opiskelijat 110 mk (sisältävät jäsenmaksun)

muut (Suomi ja Pohjoismaat) 250 mk

yhteisöt 300 mk, muut maat 300 mk

irtonumerot 40 mk

tilaukset:

Psykologia-lehti

Mariankatu 7C, 00170 Helsinki

puh / fax (90) 608 586

PS-tili 800017-95442

PSYKOLOGIA-lehti